

Ks. Andrzej Kiciński. *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce po Soborze Watykańskim II*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007 ss. 472. ISBN 83-7363-641-5.

Polska katechetyka wzbogaciła się w minionym roku o bardzo cenną publikację. Jest nią książka ks. Andrzeja Kicińskiego, pracownika naukowego KUL, znanego w Polsce katechetyka, na temat katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną. Jakkolwiek została ona przedstawiona przez Autora jako rozprawa do przewodu habilitacyjnego, nie jest to książka, która ze względu na swój walor naukowo-badawczy zainteresuje tylko teoretyków katechezy. Jestem przekonany, że sięgną po nią także katecheci, zwłaszcza ci, którzy katechizują osoby niepełnosprawne intelektualnie i swoją posługę katechetyczną wobec tych osób pragną jeszcze bardziej pogłębić od strony teologicznej, psychologicznej i katechetycznej.

Prezentowana książka jest pierwszym całościowym opracowaniem tego zagadnienia w języku polskim i – według mego rozeznania – nie ma odpowiedników również w publikacjach zagranicznych. Jest więc dziełem nowatorskim i w pełni oryginalnym. W całościowości twórczości Autora nie jest jednak pozycją zupełnie nową. Stanowi zwieńczenie wcześniejszych jego zainteresowań w tej dziedzinie, zaprezentowanych w kilku artykułach oraz w bardzo licznych wykładach i konferencjach.

Oto jej krótka „wizytówka”. Jest dziełem bardzo obszernym – liczy 472 strony. Składa się z Wykazu skrótów, poprawnie skonstruowanego Wstępu, trzech bardzo obszernych rozdziałów, tworzących korpus rozprawy, podsumowującego całą treść rozprawy Zakończenia oraz Aneksów, czyli najważniejszych polskich materiałów katechetycznych dla osób z niesprawnością intelektualną; całości dopełnia merytorycznie podzielona Bibliografia, Spis tabel i rysunków, Indeks osób oraz krótkie streszczenie w języku angielskim. W języku angielskim jest także zredagowany spis treści. Bardzo staranna jest szata graficzna książki, co nie zawsze ma miejsce przy wydawaniu publikacji naukowych, za co należy się uznanie tak Autorowi, jak i Wydawnictwu.

Chcąc dokonać obiektywnej oceny prezentowanej rozprawy, trzeba najpierw odpowiedzieć na pytanie: czym jest ta książka, co zawiera, o czym traktuje itp.? Takich pytań nasuwa się więcej. Sprowadzają się one właściwie do jednego podstawowego, mianowicie pytania o problem pracy. Odpowiedzi na to pytanie udziela już sam tytuł rozprawy. Książka ukazuje stan katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce oraz jej rozwój w okresie po Soborze Watykańskim II. Poddaje ją pogłębionej refleksji jednocześnie w kilku nakładających się na siebie wymiarach: teologicznym, psychopedagogicznym (na kanwie publikacji z zakresu pedagogiki specjalnej) i katechetycznym. Jest więc opracowaniem interdyscyplinarnym w pełnym znaczeniu tego słowa. Ukazując stan i rozwój katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną, jaki dokonał się w ciągu ostatniego półwiecza, Autor wskazuje zarówno na jej pozytywne strony, jak i braki oraz niedomagania. Tym samym zarysowuje perspektywy jej dalszego rozwoju. Stanowi bardzo cenne kompendium wiedzy na temat katechezy specjalnej w jej różnych wymiarach i kontekstach. Autor nie tylko zebrał tę

wiedzę i uporządkował ją tematycznie, lecz dokonał także jej wnikliwej analizy i krytycznej oceny. Dotychczas brak było takich kompleksowych opracowań w języku polskim. Najczęściej były to publikacje popularne lub o charakterze praktycznym, zawierającym katechetyczne pomoce i praktyczne wskazania. Książka ks. Andrzeja Kicińskiego wypełnia tę poważną lukę w polskiej literaturze katechetycznej i wytycza dalsze kierunki badań nad tą formą katechezy.

Zasadniczy jej korpus tworzą trzy bardzo obszerne rozdziały. Rozdział pierwszy przedstawia podstawy teologiczne i psychopedagogiczne katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wychodząc od refleksji teologicznej nad naturą katechezy i gruntownej analizy dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, Autor ukazuje najpierw jej podstawy teologiczne, następnie – poprzez prezentację najnowszych opracowań z zakresu tzw. pedagogiki specjalnej, zarówno polskich, jak i obcojęzycznych – jej podstawy psychologiczne i pedagogiczne oraz możliwości ich zastosowania w katechezie z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie. Rozdział drugi ukazuje realizację katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce w trzech podstawowych środowiskach katechetycznych: w rodzinie, w parafii i w szkole. To właśnie ten rozdział najpełniej ukazuje rozwój tej formy katechezy w naszym kraju w ostatnim półwieczu, kierując jednocześnie naszą uwagę na jej pozytywne i negatywne strony, na jej osiągnięcia i braki. Ostatni, trzeci rozdział poświęcony jest dydaktyce katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną. Interesujący jest w nim paragraf dotyczący sylwetki katechety, jego osobowości i wymaganych kwalifikacji. Zwieńczeniem całej rozprawy jest Zakończenie, w którym Autor w dziewięciu punktach przedstawił swoje wnioski. Dokonał w nim wspaniałej syntezy, pokazując w sposób jasny i przejrzysty nie tylko rezultaty swoich poszukiwań na tym polu, lecz także blaski i cienie współczesnej polskiej katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz perspektywy jej dalszego rozwoju. Chciałbym zachęcić Autora, aby te wnioski i postulaty z Zakończenia opublikował w odrębnym artykule, najlepiej na łamach „Katechety”, aby mogli się z nimi zapoznać także katecheci praktycy.

Nie sposób ustosunkować się do wszystkich lub chociażby tylko najbardziej ważkich zagadnień poruszonych i przedstawionych w książce. Trzeba po prostu ją uważnie przeczytać. Treść jest uporządkowana, tok myśli jasny i przejrzysty, ponadto napisana jest zrozumiałym i przystępnym językiem. Chciałbym natomiast wydobyć kilka charakterystycznych właściwości tej monografii.

O problemach katechezy, także o jej adresatach, można pisać w różny sposób. W rozprawach naukowych jest to na ogół przekaz suchy, merytoryczny i rzeczowy. Ks. Andrzej Kiciński w swojej książce zaprezentował nam jednak inny styl. Pokazał, że można pisać o pewnych kwestiach nie tylko w sposób rzeczowy, lecz także z miłością, z wielkim wyczuciem, zwłaszcza w odniesieniu do osób, których ten przekaz dotyczy. Przez całą książkę, od początku do końca, w wielu jej fragmentach przebija troska, aby osoby z niepełnosprawnością intelektualną traktować podmiotowo, zwracać uwagę nie tyle na ich braki, na „niepełnosprawności”, którymi zostały dotknięte, lecz także na ich możliwości wzrostu w świętości (s. 24). Korzystanie z dorobku

pedagogiki specjalnej, jak zauważa Autor, nie zwalnia z myślenia o Bożej pedagogii (s. 391). „Osoba z niepełnosprawnością intelektualną nie może być postrzegana jako nierozumna i pozbawiona wszelkich zdolności abstrakcji. Trzeba docenić jej możliwości w takiej mierze, w jakiej je ona posiada. Jest to ewangeliczna służba niepełnosprawnym, aby nie zatracili swoich talentów, lecz je pomnożyli, każdy człowiek bowiem, także niepełnosprawni intelektualnie, otrzymał je od Boga” (s. 391).

Problemy katechezy osób niepełnosprawnych intelektualnie ukazane są w rozprawie – jak wspominałem wyżej – w kilku różnych płaszczyznach. Istnieje zawsze niebezpieczeństwo, aby katechezę dla tych osób ujmować zbyt jednostronnie, z pominięciem lub niedowartościowaniem pozostałych: bardziej akcentować wymiar katechetyczny lub psychopedagogiczny. W refleksjach ks. Andrzeja Kicińskiego zachowany jest umiar i równowaga – i jeden, i drugi wymiar jest bardzo ważny, nie można pomniejszać żadnego z nich. Ten postulat, aby harmonijnie łączyć wskazania Kościoła dotyczące katechezy z wymaganiami, jakie stawia przed nauczaniem osób intelektualnie niepełnosprawnych współczesna pedagogika specjalna, przenika całą książkę, występuje zarówno w tych miejscach, gdzie Autor mówi o programowaniu katechezy, jak w i tych, gdzie porusza kwestie osobowości katechety, dydaktyki katechetycznej, a także samej natury katechezy. Fundamentalna zasada katechetyczna, że katecheza ma być wierna Bogu i człowiekowi, odnosi się w całej pełni także do katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Rzeczowe, kompetentne i wyczerpujące przedstawienie zagadnień katechezy specjalnej w obu tych wymiarach wymagało od Autora dobrego czytania tak w literaturze katechetycznej, jak i w publikacjach z zakresu pedagogiki specjalnej. Ks. Andrzej Kiciński wykazuje doskonałą i zdumiewającą orientację w obu tych dziedzinach.

W trakcie lektury książki może pojawić się pewien niedosyt, mianowicie za mało jest w niej krytyki pod adresem polskiej katechezy specjalnej, zwłaszcza w tych jej fragmentach, które dotyczą programów, pomocy katechetycznych, katechizmów itp. Rzeczywiście ta ocena w książce jest bardzo wyważona, przeważa bowiem pozytywny wykład. Trzeba jednakże zauważyć, że programy, podręczniki i pomoce do katechezy osób niepełnosprawnych intelektualnie powstawały w określonym historycznie czasie i odzwierciedlały aktualny wówczas stan refleksji katechetycznej i psychopedagogicznej. I dlatego nie można ich oceniać w świetle naszej współczesnej wiedzy na ten temat. Nie brakuje jednakże w rozprawie także ocen krytycznych. Autor dość często mówi, na ile i do jakiego stopnia mogą znaleźć zastosowanie w katechezie osób niepełnosprawnych zasady i postulaty pedagogiki specjalnej, zwłaszcza gdy chodzi o dydaktykę. Nie wszystko więc da się z niej przenieść do katechezy. W zakończeniu zaś oznajmia, co należałoby jeszcze zrobić, aby polska katecheza specjalna osiągnęła te standardy, jakie jej wyznaczają współczesna refleksja katechetyczna i psychopedagogiczna.

W książce przeważa aspekt teoretyczny nad praktycznym, co wcale nie oznacza, że pewne rozwiązania i postulaty pod adresem praktyki katechetycznej są w niej nieobecne. Wydaje się, że zamiarem Autora było raczej ukazać pewne podstawy

i założenia teologiczne, psychopedagogiczne i duszpastersko-katechetyczne katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną w różnych jej stopniach i przejawach, niż dawać praktyczne rozwiązania. I w tym widzę jej główny walor nie tylko naukowy, lecz także duszpastersko-katechetyczny. Tego nikt dotychczas, przynajmniej w naszym kraju, nie uczynił. Na ile się orientuję, nie ma tego typu opracowań także za granicą.

Podsumowując: polska myśl katechetyczna wzbogaciła się o bardzo ważną publikację katechetyczną, i to w dziedzinie, w której dotychczas istniały spore braki, natomiast polska katecheza specjalna w monografii ks. A. Kicińskiego otrzymała solidną podbudowę teologiczno-katechetyczną i psychopedagogiczną. Autor dał do ręki bogaty materiał do refleksji zarówno teoretykom, jak i praktykom katechezy. Tak jedni, jak i drudzy uradują się zapewne z jej publikacji. I jeszcze jedna nasuwa się refleksja: ponieważ książka traktuje z wielką troską i miłością o katechezie specjalnej, wyrazić można nadzieję, że przyczyni się także do ożywienia w naszym kraju tej formy katechezy, często jeszcze niedocenianej w naszej działalności katechetycznej i duszpasterskiej.

Roman Murawski SDB